

ZAMONAVIY YOSHLAR DUNYOQARASHIGA RAQAMLI MADANIY RESURLARNING TA'SIRI VA TRANSFORMATSION JARAYONLARI

Uzakov Jamoliddin Erkinovich

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat
instituti mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17322116>

Kirish. Raqamli transformatsiya jarayonlari globallashuv sharoitida yoshlar ongiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi yetakchi omillardan biriga aylandi. Madaniyatning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda, virtual muhitda shakllanayotgan kontentlar – ijtimoiy tarmoqlar, elektron kutubxonalar, onlayn ko'rgazmalar va turli raqamli platformalar yosh avlodning axborot makonini kengaytirib, ularning dunyoqarashini shakllantiruvchi asosiy resurslarga aylanmoqda. Ushbu resurslarning interaktivligi va tezkorligi madaniy-ma'rifiy jarayonlarni yangi bosqichga olib chiqib, yoshlarni nafaqat kontent iste'molchisi, balki uni yaratuvchi va faol targ'ibotchisiga aylantirmoqda.

Bundan tashqari, raqamli madaniy resurslarning transformatsion ta'siri faqatgina bilim va axborot uzatish bilan cheklanmay, balki yoshlarning estetik didi, ijodiy salohiyati va ijtimoiy faolligining o'sishiga ham xizmat qilmoqda. Mazkur jarayon milliy va global qadriyatlarining yangi shaklda uyg'unlashuvini ta'minlab, yoshlar ongida murakkab hamda dinamik o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Shu sababli, zamonaviy yoshlarning dunyoqarashida raqamli madaniyatning o'rni va ta'sirini ilmiy nuqtayi nazardan chuqur tahlil qilish, ularning ijtimoiy identitetini mustahkamlash va barqaror madaniy rivojlanishni ta'minlash uchun dolzarb masala sifatida qaralishi lozim.

Asosiy qism. Globallashuv va raqamli transformatsiya davrida inson ongining, ayniqsa yoshlar tafakkurining shakllanishida yangi omillar tobora kuchayib bormoqda. Ushbu omillar ichida raqamli madaniy resurslar alohida o'rin tutadi. Axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida madaniyatning an'anaviy ko'rinishlari bilan bir qatorda, virtual muhitda yaratilgan va tarqatilayotgan kontent yoshlar dunyoqarashining shakllanishida ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar, virtual muzeylar, elektron kutubxonalar va turli onlayn platformalar yosh avlod uchun nafaqat ma'lumot olish manbai, balki dunyoqarashni kengaytiruvchi, ijtimoiy identitetni shakllantiruvchi hamda global madaniy almashuv jarayonida faol ishtirok etishga imkon beruvchi asosiy vositaga aylanmoqda. Raqamli maydonda mavjud madaniy kontentning interaktivligi, tezkorligi va chegarasizligi yoshlar ongini shakllantirish jarayoniga yangi sifat jihatlarini olib kirmoqda.

Shu bilan birga, raqamli resurslarning transformatsion roli faqatgina madaniy-ma'rifiy ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklanmaydi. Ular yoshlarning estetik didini shakllantirish, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish, shuningdek, ijtimoiy faoliyatini kuchaytirish jarayonida ham muhim o'rin tutadi. An'anaviy madaniyat vositalaridan farqli ravishda, raqamli manbalar yoshlarni madaniyatni faqat iste'mol qiluvchi emas, balki uni yaratish va qayta ishlab chiqishda faol ishtirok etuvchi subyektlarga aylantirmoqda.

Natijada, raqamli madaniyat resurslari zamonaviy yoshlarning dunyoqarashida murakkab, ko'p qirrali va dinamik transformatsiya jarayonlarini yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, global madaniyat oqimlariga tezkor qo'shilish imkonini yaratgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, milliy identitetni yangicha talqin qilish, uni zamonaviy shaklda ifodalash va

keng jamoatchilikka yetkazish uchun yangi maydonni ochib bermoqda. Shu bois, yoshlar ongida kechayotgan raqamli-madaniy transformatsiyani ilmiy asosda chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon kelajakda yoshlarning ijtimoiy pozitsiyasi, madaniy faolligi va milliy hamda global qadriyatlarga munosabatini belgilab beruvchi muhim determinantlardan biri sifatida qaralishi lozim.

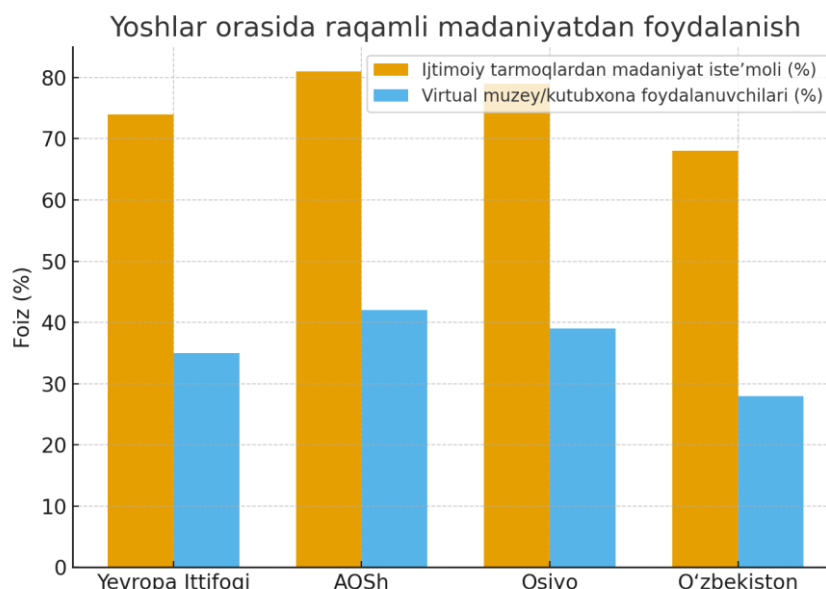
Yoshlarning dunyoqarashi shakllanishida raqamli madaniyat resurslari tobora muhim rol o'ynab bormoqda. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar orqali ular nafaqat madaniy axborotni qabul qilmoqda, balki o'z fikrini bildirish, bahs-munozaralarda qatnashish, va jamoaviy tafakkurni shakllantirish imkoniga ega bo'lyapti. Bu esa yoshlarning global axborot oqimiga bevosita qo'shilishiga olib kelmoqda.

Raqamli muhitda madaniyat iste'moli jarayoni yoshlarning ijtimoiy identitetini qayta shakllantirmoqda. OECD (2022) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli kontentni faol iste'mol qilayotgan yoshlar o'zlarini ko'proq global madaniyatning bir qismi deb his qilmoqda. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabat ham transformatsiyaga uchrab, zamonaviy talqinlarda ifodalanmoqda. Masalan, O'zbekistondagi yoshlarning aksariyati milliy urf-odatlar va san'atni ijtimoiy tarmoqlar orqali global auditoriyaga targ'ib qilishda faol ishtirok etmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, UNESCO (2022) tomonidan o'tkazilgan so'rovnomalarda 16–24 yoshli yoshlarning 65 foizi ijtimoiy tarmoqlarda madaniyatga oid kontentni muntazam iste'mol qilishini bildirgan. Statistik (2023) tahlillarida esa bu ko'rsatkich AQShda 81 foiz, Yevropada 74 foiz va Osiyo mamlakatlarida 79 foizni tashkil qilmoqda. O'zbekistonda esa Yoshlar agentligi (2023) hisobotiga ko'ra, 62 foiz yoshlar oxirgi bir yil davomida kamida bir marta virtual madaniyat resurslaridan foydalangan.

Bunday jarayon yoshlarning dunyoqarashida bir nechta transformatsion yo'nalishlarni yuzaga keltirmoqda: birinchidan, ular global madaniyat bilan tanishib, kosmopolit qarashlarga ega bo'lib bormoqda; ikkinchidan, milliy qadriyatlarga nisbatan yangicha yondashuv shakllanmoqda; uchinchidan, yoshlar orasida ijodkorlik va madaniy kontent yaratuvchilarning ulushi keskin oshmoqda. O'zbekiston misolida, ayniqsa, TikTok, Instagram va YouTube platformalari yoshlarning madaniyatga oid dunyoqarashini o'zgartiruvchi asosiy manbalardan biriga aylangan. Shu platformalarda milliy musiqa, raqs va an'anaviy san'atni targ'ib qiluvchi kontent global auditoriyada ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Bu esa yoshlar uchun milliy identitetni zamonaviy formatda ifodalash imkonini yaratmoqda.

Shuningdek, yoshlar dunyoqarashida virtual madaniyat resurslari orqali tanqidiy fikrlash, ijtimoiy mas'uliyat va innovatsion tafakkur kuchaymoqda. Madaniy resurslar orqali tarqatilayotgan kontent nafaqat ko'ngilochar, balki ma'rifiy ahamiyatga ega bo'lib, yoshlarning ilmiy va ijodiy qiziqishlarini kengaytirib bormoqda. Natijada, raqamli madaniyat yoshlar ongida global va milliy qadriyatlarning uyg'unlashuvini kuchaytiruvchi transformatsion omil sifatida maydonga chiqmoqda.

1-rasm. Mintaqalar kesimida yoshlar orasida raqamli madaniyatdan foydalanish ko'rsatkichi¹

Ta'qdim etilgan diagramma turli mintaqalarda yoshlarning raqamli madaniyat resurslaridan foydalanishidagi farqlarni aniq ifodalab bermoqda. Grafikda ikkita asosiy ko'rsatkich solishtirilgan: Ijtimoiy tarmoqlardan madaniyat iste'moli (%) va virtual muzey va kutubxona foydalanuvchilari (%).

Mintaqaviy ko'rib chiqadigan bo'lsak, AQShda yoshlar orasida madaniyatga oid kontentni ijtimoiy tarmoqlar orqali iste'mol qilish darajasi eng yuqori (81%) bo'lib, virtual muzey va kutubxonalardan foydalanish ko'rsatkichi ham yuqoriroq (42%) ekani ko'rinmoqda. Bu raqamlar madaniyat muassasalarining raqamli xizmatlarini diversifikatsiya qilgani va aholining raqamli infratuzilmaga keng kirish imkoniyatiga ega ekanini ko'rsatadi.

Osiyo mamlakatlarida esa ijtimoiy tarmoqlar orqali iste'mol darajasi juda yuqori (79%) bo'lsa-da, virtual muzey va kutubxonalardan foydalanish ko'rsatkichi nisbatan pastroq (39%). Bu esa mintaqada yoshlarning tezkor va qisqa muddatli kontentni afzal ko'rishi, biroq chuqurlashtirilgan madaniy resurslardan kamroq foydalanishini anglatadi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish yuqori darajada (74%) bo'lsa-da, virtual muzey va kutubxonalar auditoriyasi atigi 35%ni tashkil etadi. Bu Yevropadagi madaniyat muassasalari raqamli xizmatlarini hali ham keng ommaga yetarlicha joriy etmaganini bildiradi.

O'zbekistonda esa ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish ko'rsatkichi nisbatan yuqori (68%), biroq virtual muzey va kutubxonalar bilan faoliyat past darajada qolmoqda (28%). Bu ko'rsatkich raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasi, texnik resurslar cheklanganligi va yoshlarning kontent iste'molidagi afzalliklari bilan izohlanadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun madaniy axborotning asosiy manbai bo'lib qolmoqda, chunki ular tezkor, interaktiv va keng auditoriyaga mo'ljallangan. Virtual muzey va kutubxonalar esa chuqurroq bilim olish imkonini bersa-da, ulardan foydalanish darajasi nisbatan past bo'lib qolmoqda. Bu holat madaniyat muassasalari uchun

¹ OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024 (Volume 1). OECD Publishing, Paris ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

strategik chaqiriq hisoblanadi: ijtimoiy tarmoqlar orqali jalb qilingan auditoriyani virtual platformalarga yo'naltirish zarur.

O'zbekiston kontekstida ko'rsatkichlarning pastroq bo'lishi milliy strategiyalarda raqamli madaniyat infratuzilmasini rivojlantirish zaruriyatini yaqqol ko'rsatadi. Diagramma asosida aytish mumkinki, yoshlar dunyoqarashida raqamli madaniyatning asosiy "kirish nuqtasi" ijtimoiy tarmoqlar bo'lib qolmoqda. Ammo chuqurroq va tizimli madaniyat tajribasini beruvchi virtual muzey va kutubxonalar global miqyosda yetarlicha faol ishlatilmayapti. Shunday ekan, davlat siyosati va madaniyat muassasalari strategiyalari ijtimoiy tarmoqlar orqali jalb qilingan yoshlarni bosqichma-bosqich virtual madaniy platformalarga yo'naltirishni maqsad qilishi lozim.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli madaniy resurslar yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular orqali yoshlar global axborot maydoniga qo'shilib, milliy qadriyatlarni yangi ko'rinishda talqin qilmoqda. Biroq, ushbu jarayonning salbiy jihatlari ham mavjud: raqamli kontentning ortiqchaligi, milliy identitetning zaiflashuvi va axborot xavfsizligi bilan bog'liq muammolar. Shuning uchun davlat siyosati va madaniy strategiyalar yoshlarning raqamli dunyoqarashini sog'lom va barqaror shakllantirishga qaratilishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Roque, M. I. "Transforming museum management through ICT adoption." (2024)
2. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024 (Volume 1). OECD Publishing, Paris.
3. UNESCO (2021). Museums Around the World in the Face of COVID-19.
4. UNESCO (2022). Museums and Digital Future Report.
5. OECD (2022). Digital Economy Outlook.
6. ICOM (2021). Museums, Society, and the Future Report.
7. Statista (2023). Youth engagement with cultural content in digital platforms.
8. O'zbekiston Yoshlar agentligi (2023). Yoshlar va raqamli madaniyat hisobotlari.